

**KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIEN TASA-ARVO
SUOMALAISEN KORKEAKOULUJÄRJESTELMÄN TASOLLA**

**Diskurssianalyttinen tutkimus opetus- ja kulttuuriministeriön
julkaisuista Sipilän hallituksen aikana 1.6.2015 – 30.9.2018**

Jyväskylän Yliopisto

Yhteiskuntateiden

ja filosofian laitos

Yhteiskuntapolitiikka

Tuomas Raatikainen

Kandidaatin Tutkielma

Syksy 2018

TIIVISTELMÄ

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo suomalaisen korkeakoulujärjestelmän tasolla.

Diskurssianalyttinen tutkimus opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuista Sipilän hallituksen aikana 1.6.2015 – 30.9.2018.

Tuomas Raatikainen

Yhteiskuntapolitiikka

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Ilona Bontenbal

Syky 2018

sivumäärä: 28.

Tutkimukseni tehtävänä on selvittää, miten koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo tulee ilmi opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa Sipilän hallituksen aikana 1.6.2015 – 30.9.2018. Tarkoituksena on selvittää, miten aiheesta on ministeriön julkaisuissa puhuttu, ja miten tasa-arvoa priorisoidaan koulutuspoliittisena tavoitteena. Monien tutkimusten mukaan koulutuksen tasa-arvon kehitys on kääntynyt Suomessa 2000-luvulla negatiiviseksi. Tarkoitukseni on tarkastella, kuinka hyvin tämä on tiedostettu ministeriön julkaisuissa. Tutkimukseni keskittyy tarkastelemaan koulutusmahdollisuuksia suomalaisen korkeakoulujärjestelmän tasolla. Tarkastelun pohjana toimii sosiaalisen taustan vaikutukset koulutusmahdollisuuksiin, eli tässä tutkimuksessa en siis keskity esimerkiksi sukupuoleen liittyviin eriarvoisuuskysymyksiin. Analyysimenetelmänä käytän kvalitatiivista diskurssianalyysia. Aineistona toimii opetus- ja kulttuuriministeriön aiheita käsittelevät julkaisut, joita rajauksen jälkeen löytyi yhdeksän (9) kappaletta. Tutkimustuloksissa tulee ilmi, että käsittelyssä olevat ministeriön julkaisut kyllä tiedostavat tyydyttävästi, että koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon tila ei ole valmis. Julkaisuja joissa aiheita on relevantilla tavalla käsitelty, löytyi kuitenkin vain vähän. On myös todettava, että aiheita on lopulta käsitelty varsin ristiriitaisesti ja epäjohdonmukaisesti. Kielenkäyttö julkaisuissa ei ole yhtenevää, vaan sisältää välillä rajuja ja kyseenalaisia käsitteitä. Keskeistä tutkimuksessani on esiin nostettu huomio siitä, että koulutusmahdollisuuksien tasa-arvokehitys on kääntynyt 2005 vuoden jälkeen negatiiviseksi. Tutkielman tuloksista voidaan kuitenkin päätellä, että ongelma on tiedostettu myös opetus- ja kulttuuriministeriössä, ja täten ainakin osittain myös Sipilän hallituksen toimesta. Tuloksista ei kuitenkaan käy selväksi, miten ongelmaan aiotaan jatkossa puuttua, ja kuinka tärkeänä prioriteettina se toiminnassa nähdään.

Avainsanat: *Koulutusmahdollisuudet, tasa-arvo, eriarvoisuus, korkeakoulutus, koulutuspolut & sosiaaliluokka.*

KUVIO 1: HS, 16.9.2012. Yliopisto-opintoihin osallistumisen erot. **Sivu 7.**

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIEN TASA-ARVO	4
2.1	TASA-ARVON MONIMUTKAISET KÄSITTEET	4
2.2	KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIEN TUTKIMUS.....	6
2.3	TASA-ARVOKEHITYS KATKESI	7
2.4	KRITIIKIN ASEMA KOKONAISKUVASSA.....	10
2.5	KANSAINVÄLINEN KIRJALLISUUS	11
3	AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ	14
3.1	OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ	14
3.2	AINEISTO.....	15
3.3	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	16
4	AINEISTON ANALYYSI	18
4.1	ONGELMAN KÄSITTELY JULKAISUISSA.....	19
4.2	EPÄTASA-ARVOON JOHTAVAT SYYT	20
4.3	RATKAISUJEN PAINOPISTEET	22
4.4	ROHKEAT SANAVALINNAT	23
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5.1	TUTKIMUSTULOKSET	25
5.2	TUTKIMUKSEN ONNISTUMINEN & TULEVAISUUS	26
6	LÄHTEET	28
	LITTEET:	1

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman aiheena on koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon käsittely opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa Sipilän hallituksen aikana, 1.6.2015 - 30.9.2018. Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisen diskurssianalyysin keinoin. Tutkielman tarkoituksena on tuoda esille sitä millä tavoin, ja millä käsitteillä opetus- ja kulttuuriministeriön (tästä eteenpäin OKM) julkaisuissa on viestitty koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta, sen toteutumisesta sekä siihen liittyvistä ongelmista suomalaisen korkeakoulujärjestelmän tasolla. Tutkielma pyrkii nostamaan aineistosta esille mikrotason huomioita liittyen viestinnän tapoihin, toistuviin käsitteisiin, sekä julkaisujen kielenkäyttöön ja näiden avulla tuotettuihin merkityksiin. Mikrotason huomioida aineistosta pyritään tutkielmassa yhdistämään laajempaan makrotason analyysiin, rinnastamalla tuloksia aiheen laajempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tarkastelun lähtökohtana on erityisesti tasa-arvon näkökulma sekä koulutusjärjestelmän tasapuolisuus.

On tärkeää, etteivät valtio ja sen johto liikaa tuudittaudu ajatukseen, että tasa-arvon tila olisi valmis, tai että globaalit koulutuksen ongelmat eivät olisi uhkia myös Suomessa. Yhteiskunnallisen kehityksen kannalta on tärkeää, että tuotamme jatkossa yhä enemmän akateemista tutkimusta koulutuksen eriarvoisuutta koskevien ongelmien ympäriltä. Suomella ei ole varaa ottaa koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa itsestäänselvyytenä, mikäli tavoite on jatkossakin säilyttää maine koulutuksen ja tasa-arvon esimerkkinä. Aihe on laajemminkin kytköksissä yhteiskunnan rakenteisiin ja poliittisiin päätöksiin, sillä koulutusjärjestelmän ongelmat heijastavat suoraan yhteiskunnan olemassa olevia rakenteita ja haasteita.

Tämän diskurssianalyysin aineistona toimii OKM:n verkkosivuilta löytyvät julkaisut koskien koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa suomalaisten korkeakoulujen kontekstissa. OKM:n julkaisut ovat valikoituneet tutkielman aineistoksi, sillä ministeriön rooli yhteiskunnallisen diskurssin ylläpitäjänä on merkittävä. Tutkielmassa tasa-arvon näkökulma keskittyy sosiaaliluokkien välisiin eroihin ja eri lähtökohdista tulevien nuorten mahdollisuuksiin päätyä korkeakouluopiskelijoiksi. Tässä tutkielmassa tasa-arvosta

puhuttaessa ei siis keskitytä esimerkiksi sukupuolten välisiin tasa-arvokysymyksiin. Aineiston tarkastelu on myös rajattu keskittymään erityisesti korkeakoulutukseen. Rajauksesta huolimatta on toki tiedostettava, että korkeakoulutus ei ole irrallinen muista koulutuspolun asteista, vaan tasa-arvon toteutuminen on luonnollisesti sidoksissa koko koulutusjärjestelmään.

Ajallisesti aineisto on rajattu koskemaan 1.6.2015 - 30.9.2018 aikavälillä tulleita julkaisuja. Rajaus on siis asetettu koskemaan Juha Sipilän hallituksen aikakautta. Julkaisujen tarkastelu on lopetettu vuoden 2018 syyskuun lopussa, jolloin tämän tutkielman kirjoittaminen on aloitettu. On aiheellista selventää, että vaikka aineisto on rajattu koskemaan nimenomaan Sipilän hallituksen aikaisia julkaisuja, tutkielmassa ei ole tarkoitus perehtyä kyseisen hallituksen poliittisiin toimiin, vaan keskittyä OKM:n julkaisujen analysointiin niiden kannalta tarkoituksenmukaisessa kontekstissa. OKM:n toimenkuvan ja toimintaperiaatteen takia ministeriön julkaisuja ei kuitenkaan voida täysin myöskään irrottaa hallituksen poliittisista linjauksista. Aineiston tarkentaminen vain yhden hallituskauden mittaiseksi onkin täten analyysin mielekkyyden kannalta tarpeellinen sekä olennainen rajaus. Ministeriön ja hallituksen suhdetta käsitellään lisää aineistoa esittelevässä kappaleessa 3.

Pyrin aineiston analyysin pohjalta vastaamaan kahteen eri tutkimuskysymyksen.

1. Miten koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on käsitelty opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa Sipilän hallituksen aikana?
2. Miten julkaisujen diskurssi ja siinä esille nousevat mahdolliset prioriteetit ovat linjassa muun alalla julkaistun tutkimuksen ja kirjallisuuden kanssa?

Tutkimusaiheeni valintaan on vaikuttanut aiheen yhteiskunnallinen merkittävyys. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo on yhteiskunnan tasolla merkittävä kysymys, ja on täten varsin mielenkiintoinen myös yhteiskuntatieteellisenä tutkimusaiheena. Tasa-arvo ja koulutus ovat aina kuuluneet pohjoismaisen hyvinvointivaltion tukipilareihin. Koulutuksen avulla yhteiskuntaa voidaan kehittää haluttuun suuntaan. Hyvällä ja tasa-arvoisella koulutuksella voidaan tasoittaa useita yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia, kuten

esimerkiksi sukupuolten ja tuloerojen välisiä eriarvoisuuksia. Tutkielma on varsin ajankohtainen, sillä koulutuksen rahoituksesta tehdyt leikkaukset ovat puhuttaneet yhteiskuntaa viime vuosina. Monet ovat huolissaan suomalaisen koulutusjärjestelmän tulevaisuudesta.

Tutkielman päätavoitteena on analysoida OKM:n diskurssia koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta, ja selvittää millä tavalla sekä mitä käsitteitä käyttäen aiheesta on julkaisuissa puhuttu. Toisena tavoitteena on kuitenkin tuloksien ohella nostaa esille viitekehyksen kirjallisuudesta nousevia mahdollisia ongelmia tai uhkakuvia, jotka mahdollisesti vaarantavat tasa-arvon toteutumista myös suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Johdannon jälkeen tutkielmassa siirrytään muun kirjallisuuden, ja jo olemassa olevan tutkimuksen tarkasteluun. Ennen aineiston analyysia määritellään myös tutkielman kannalta oleellimmat mahdollisuuksien tasa-arvoon liittyvät käsitteet, sekä esitellään merkittävimmät julkaisut ja laajempi viitekehys johon tutkimus liittyy. Tarkoituksena on ennen kaikkea esitellä miten koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon kehitys näyttäytyy sekä suomalaisessa että kansainvälisessä akateemisessa tutkimuksessa. Tavoitteena on tiivistetysti nostaa esille mitä aiheesta on kirjoitettu, miten aihetta on jo tutkittu ja miten juuri tämä tutkielma tuo keskusteluun lisäarvoa. Pyrin tässä luvussa yhdistämään tutkimuksen mahdollisimman ajankohtaiseen akateemiseen keskusteluun. Ennen tuloksia esittelen vielä OKM:n aineistoa ja siihen sovellettua diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä. Tässä kohtaa tutkielmaa tuodaan esille se miten tutkimuksen tekeminen on edennyt, ja mitä keinoja sitä tehtäessä on käytetty. Tämän jälkeen edessä on tulosten analysoinnin raportointi, jossa tarkasti esitellään aineistosta esille nousseet löydökset ja mielenkiintoiset havainnot. Raportoinnin jälkeen tutkielman viimeisessä osassa tehdään vielä johtopäätöksiä tuloksien perusteella, sekä pohditaan myös itse tutkimuksen onnistumista. Lopuksi ajatuksia käännetään jo hieman eteenpäin, arvioimalla lyhyesti koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon sekä siihen liittyvän tutkimuksen tulevaisuutta suomalaisen korkeakoulutuksen tasolla.

2 KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIEN TASA-ARVO

Jotta voin tässä tutkielmassa asianmukaisesti käsitellä koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa, on välttämätöntä määritellä aluksi mitä termillä tässä kontekstissa oikeastaan tarkoitetaan. Tasa-arvon määrittäminen ei ole yksinkertaista, eikä siihen ole löydetty yhtä oikeaa tapaa. Tässä tutkielman osassa pyritään kuitenkin määrittämään oleelliset tasa-arvon sekä mahdollisuuksien tasa-arvon käsitteet niin, kuin ne tämän tutkielman kontekstissa tulisi ymmärtää.

2.1 Tasa-arvon monimutkaiset käsitteet

Tasa-arvon käsitteellä voidaan viitata esimerkiksi sukupuoleen, etniseen taustaan tai seksuaalisen suuntautumiseen. Tasa-arvokeskustelu on aina yhteydessä johonkin eriarvoisuuteen. Tasa-arvon käsite on aina kontekstisidonnainen, sisältäen rajoituksia ja valintoja. On tärkeää määritellä minkälaisesta tasa-arvosta on kyse, ja esimerkiksi mitä ihmisryhmää se milloinkin koskee. Tarkkojenkin määritelmien takana on kuitenkin aina tasa-arvon käsitteen perustat, jotka esimerkiksi Suomen YK-Liitto (2018) määrittelee verkkosivuillaan seuraavasti;

”Tasa-arvolla tarkoitetaan ihmisten samanarvoisuutta eli yhdenvertaista arvoa ja asemaa niin yksilönä kuin yhteiskunnan jäsenenä. Keskeistä on yksilöiden ja yhteiskunnan eri ryhmien, kuten eri vähemmistöjen ja valtaväestön, väliset tasa-arvoiset suhteet. Tasa-arvoon kuuluu kaikkien ihmisten samanarvoisuus riippumatta ihmisen yksilöllisistä tekijöistä - -”

Tämän tutkielman kontekstissa tasa-arvon käsitteellä taas tarkoitetaan nimenomaan mahdollisuuksien tasa-arvoa. Tätä käsitettä on määritelty esimerkiksi Harisalon ja Miettisen teoksessa *Vastuuyhteiskunnan peruslait: Tutkimusmatka ihmisen yhteiskuntaan* (1995). Mahdollisuuksien tasa-arvoon esitellään kirjassa kaksi eri lähestymistapaa. Ensimmäisessä korostetaan, ettei yksilön mahdollisuuksia esimerkiksi arjessa tai työelämässä saa rajoittaa ilman perusteita. Tämä soveltuu nimenomaan tilanteisiin, jotka koskevat erilaisia ammatti- ja koulutusvalintoja. Se mikä on mahdollista yhdelle, on oltava mahdollista myös toiselle,

olettaen että tilanteessa molemmat osapuolet ovat valintaan yhtä päteviä ja sopivia. Tässä ensimmäisessä lähestymistavassa uhkana nähdään erityisesti ulkoiset rajoitteet, jotka asetetaan esimerkiksi julkisen vallan taholta. Tasa-arvon uhkana ei siis niinkään nähdä ihmisten luontaisia eroja, vaan institutionaalisesti luodut epätasa-arvoiset rakenteet. Kuten kirjoituksessa todetaan, ongelmallista on myös se että ihmiset usein hyväksyvät vallitsevan tilanteen, eivätkä pyri aktiivisesti vaikuttamaan siihen. (Harisalo & Miettinen, 1995. 205-207.)

Toisessa Harisalon ja Miettisen (1995) lähestymistavassa ei keskitytä enää pelkästään vallitsevien rakenteiden purkamiseen, vaan halutaan enemmän aktiivista poliittista toimintaa mahdollisuuksien tasa-arvon luomiseksi. Tässä jälkimmäisessä lähestymistavassa huomio keskittyy esimerkiksi yksilön koulutusmahdollisuuksiin ja toimeentuloon. Jos yksilöllä ei ole riittävästi rahaa, tai jos hänellä ei ole koulutusta, hänellä ei ole samoja mahdollisuuksia kuin muilla yhteiskunnan jäsenillä (Harisalo & Miettinen, 1995. 205-207). Tutkielmassa käytettävää aineistoa käsitelläänkin nimenomaan mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta, koska se ottaa parhaiten huomioon yksilöiden taloudelliset lähtökohdat sekä hyvinvointivaltion yhteiskunnalliset rakenteet. Täten käsite soveltuu erinomaisesti juuri tähän viitekehykseen ja kontekstiin.

Kuten jo Suomen YK-Liiton (2018) määritelmässä mainitaan, tasa-arvo kuuluu kaikille yksilöille taustoista riippumatta. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvossa onkin kyse siitä, onko kaikilla yksilöillä Suomessa mahdollisuus menestyä koulutusjärjestelmässä, ja jatkaa opintojaan aina korkeakouluun asti. Tässä tutkielmassa koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ymmärretään nimenomaan siinä merkityksessä, jossa se on Harisalon ja Miettisen kirjoituksessa esitetty. Tässä tutkielmassa kahta eri lähestymistapaa ei tosin erotella toisistaan, vaan ne nähdään enemmänkin toisiaan täydentävinä ajatuksina. Koulutuksen tasa-arvon parantumiseen vaaditaan sekä vallitsevien rakenteiden kriittistä arviointia, että aktiivista poliittista toimintaa. Kirjallisuuden tavoin myös tämän tutkielman keskiössä on ajatus siitä, että mikä on mahdollista yhdelle, pitäisi olla mahdollista myös toiselle. Tasa-arvoiset yhteiskunnan rakenteet ovat onnistuneen koulutusjärjestelmän perusta. Koska koulutusjärjestelmä on kiinteä osa yhteiskuntaa, on myös tarkasteltava kriittisesti sen

rajoitteita, ja pohdittava ovatko nämä esteet todellisia, vai keinotekoinen osa institutionaalisesti luotua sosiaalista todellisuutta.

Koska tässä tutkielmassa koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa käsitellään nimenomaan suomalaisen korkeakoulujärjestelmän tasolla, on hyvä ymmärtää, että puhutaan samanaikaisesti sekä yliopistoista että ammattikorkeakouluista. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut eroavat monella tavalla toisistaan, eivätkä muodosta yhtenäistä joukkoa, jossa aukottomia yleistyksiä voitaisiin tehdä koko korkeakoulujärjestelmästä.

2.2 Koulutusmahdollisuuksien tutkimus

Aikaisempaa tutkimusta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta on julkaistu laajasti niin kansainvälisesti kuin Suomessakin. Tämän tutkielman kannalta oleellista suomalaista tutkimusta on löydettävissä jo usean vuosikymmenen ajalta, ja sitä esitellään seuraavissa alaluvuissa, lähestyen lopulta nykyistä tilannetta. Esimerkiksi vuonna 2007 julkaistussa Kivisen, Hedmanin ja Kaipaisen artikkelissa aihetta on esitelty vertailemalla tuloksia vuosikymmenittäin. Kyseisessä tutkimuksessa ollaan tämän tutkielman tavoin keskitytty eri yhteiskuntaryhmiin, ja siihen miten esimerkiksi vanhempien koulutustausta vaikuttaa lapsen koulutusmahdollisuuksiin. Vaikka sen tulokset eivät yltä 2010-luvulle asti, tutkimus taustoittaa hyvin sitä, miten Suomessa on päädytty tämän päivän tilanteeseen. Esille nousee esimerkiksi se, että vielä vuonna 2000 Suomessa ei olla oltu edes lähellä tasa-arvoa. Tuolloin akateemisesta kodista tulleella lapsella oli vielä kahdeksan kertaa isommat todennäköisyydet päätyä yliopistoon, kuin ei-akateemisen perheen lapsilla. Tutkimuksen tuloksista voi kuitenkin myös huomata, että vuoden 2000 tilanne oli jo huomattavasti parempi kuin esimerkiksi 1990- tai 80-luvuilla. Kivinen, Hedman ja Kaipainen näkevät kuitenkin viisaasti myös esiteltyjen tulosten taakse, ja huomauttavat että koulutusmahdollisuuksien tutkiminen muuttuu jatkuvasti muuttuvan koulutuspolitiikan tavoin. Korkeakoulutuksen laajentuminen on johtanut väistämättä siihen, että korkeakoulutettujen kokonaismäärä Suomessa on noussut. On kuitenkin syytä muistaa, että korkeakoulutettujen määrä ei itsessään välttämättä tarkoita tasa-arvon kohentumista esimerkiksi korkeakoulujärjestelmän sisällä. (Kivinen, Hedman & Kaipainen, 2007. 231-247.)

Tasa-arvo kehitys oli siis jo vuosikymmenien ajan parantunut johdonmukaisesti. Suomen tilanne koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon osalta ei missään nimessä ollut täydellinen, mutta kiistämättä matkalla oikeaan suuntaan. Seuraavassa luvussa huomiota siirretään 2010-luvulle ja sen alkupuolella ilmestyneeseen kirjallisuuteen, jossa tasa-arvokehitystä on alettu tarkastelemaan entistä kriittisemmässä valossa.

2.3 Tasa-arvokehitys katkesi

Syyskuussa 2012 Helsingin-Sanomat julkaisi artikkelin (HS, 16.9.2012), josta paljastui, että tasa-arvo kehitys oli koulutuksen osalta muuttunut jälleen negatiiviseksi. Artikkelin perustui Turun Yliopistossa tehtyyn Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen tutkimukseen. Kuten tutkimuksen tulokset selvästi osoittavat (katso KUVIO 1), akateemisista perheistä tulevien nuorten todennäköisyydet yliopistoon pääsyyn olivat kasvaneet suhteessa ei-akateemisiin.

(KUVIO 1. HS, 16.9.2012. Yliopisto-opintoihin osallistumisen erot)

Jos vielä vuonna 2005 akateemisen perheen lapsella oli 6,5 kertaista mahdollisuudet yliopistoon suhteessa ei-akateemisiin perheisiin, oli vuonna 2010 sama suhdeluku jo 6,8. Akateemisella perheellä tarkoitetaan tässä yhteydessä perheitä, joissa vähintään toisella vanhemmalla on akateeminen tutkinto suoritettuna. Muutos saattaa vaikuttaa pieneltä, kun ottaa huomioon, että suhdeluku oli laskenut edellisten vuosikymmenien aikana tasaisesti useita prosentteja. Negatiivinen kehitys on kuitenkin hälyttävä tieto, ja se kertoo koulutuspoliittisten tavoitteiden epäonnistumisesta. Helsingin Sanomien artikkelista käy ilmi, että koulutuksen periytyvyys ei suinkaan ole kadonnut, vaan on yhä vahvasti läsnä suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Artikkelissa kerrotaan tämän johtaneen esimerkiksi tiettyjen opinalojen elitistymiseen. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että muutos koski lähes yksinomaan yliopistoja, eikä näyttäytynyt samalla tavalla ammattikorkeakouluopinnoissa. Akateemisen taustan lisäksi laaja tutkimus käsitteli tasa-arvoa myös esimerkiksi sukupuoleen ja ansiotasoon liittyvistä näkökulmista. (HS, 2012.)

Tällä vuosikymmenellä myös esimerkiksi Hanna Nori (2011) on kirjoittanut negatiivisesta tasa-arvo kehityksestä suomalaisissa yliopistoissa. Nori käsitteli tutkimuksessaan tasa-arvoa erityisesti eri tieteenaloille valikoitumisen näkökulmasta. Tekstissä nostetaan esille hyvin kuinka epätasa-arvoiset lähtökohdat näkyvät myös yliopistojen sisällä. Eri sosiaaliluokkien vaihtelevat koulutusmahdollisuudet näkyvät koulutusaloille valikoitumisessa. Joidenkin alojen osalta on havaittavissa vahvaa eriytymistä, ja kuten jo Helsingin Sanomien artikkelissa kerrottiin, tämän johdosta on syntymässä yksinomaan eliitille rajattuja koulutussuuntia. Alojen lisäksi Nori nostaa esille, että myös yliopistojen välillä on merkittäviä eroja. Itseasiassa nimenomaan sosiaalinen tausta näyttäisi vahvasti vaikuttavan siihen, mihin yliopistoon ja mille paikkakunnalle yksilö pääsee opiskelemaan. (Nori, 2011).

Nori ei tyydy tekstissään pelkästään tiedostamaan heikentyneen tasa-arvokehityksen, vaan nostaa esille myös ilmiöitä ja syitä, jotka voivat osaltaan selittää tätä muutosta. Näitä muutoksia Nori (2011, 11-12) esittelee esimerkiksi seuraavalla tavalla;

”Tasa-arvon tavoitteet eivät enää viime aikoina ole innoittaneet suomalaista koulutuspolitiikkaa entiseen tapaan, vaan tilalle on astunut muunlaisia arvoja. Vastikään voimaan tullut uusi yliopistolaki on jatkoa kehitykselle, jossa on askel askeleelta siirrytty kohti yritysmaailmalle ominaisia toimintaperiaatteita: kilpailuttamista, tehokkuuden maksimointia, laadunvarmistusta ja tulosohjausta.”

Norin tutkimuksen tulokset ovat hyvin samassa linjassa Helsingin Sanomien (2012) artikkelissa esille nostettujen tulosten kanssa. Korkeakouluihin hakevat, ja sieltä opiskelu paikan saavuttavat, kuuluvat edelleen todennäköisimmin yhteiskuntamme ylempiin sosiaaliluokkiin ja akateemisesti koulutettuihin perheisiin. Tuloksien perusteella voidaan todeta, että koulutus on edelleen periytyvää, ja eritoten perheen isän koulutus ja taloudellinen asema vaikuttavat merkittävästi yksilön koulutusmahdollisuuksiin. Tätä Nori perustelee esimerkiksi akateemisten ja parempituloisten vanhempien kyvyllä opettaa lapsilleen tarvittavia sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja, jotka edistävät heidän mahdollisuuksiaan pärjätä paremmin nykyisessä koulutusjärjestelmässä. (Nori, 2011.)

Kuten Norin (2011) tulokset osoittavat, koulutusjärjestelmä ei ole yhteiskunnasta irrallinen saareke, vaan tasa-arvon tila koulutuksessa heijastaa aina yhteiskunnan tilaa kokonaisuutena. Tämä näkyy käytännössä esimerkiksi siinä miten alueelliset, sosiaaliset ja taloudelliset muuttujat ovat usein sidoksissa toisiinsa. Koska alueellisen tasa-arvon tila ei ole Suomessa valmis, vaikuttaa kotipaikkakunta usein yksilön taloudellisiin lähtökohtiin, ja näyttäytyy täten myöhemmin elämässä erilaisina koulutusmahdollisuuksina (Silvennoinen, 2016).

Aikana jolloin tasa-arvon vaaliminen on nostettu yhdeksi yhteiskunnan tärkeimmistä tehtävistä, negatiiviseen kehitykseen on pyrittävä puuttumaan välittömästi. Varsinkin jos valtio haluaa markkinoida jatkossakin itseään tasa-arvon sekä koulutuksen esimerkkinä, on tasa-arvo kehityksen pysyttävä positiivisena. Liian pitkälle vedettyjä johtopäätöksiä tästä ei kuitenkaan voi vetää tulevaisuuden tilannetta arvioitaessa. Vasta 2010-luvun suhdeluvut kokonaisuutena tulevat kertomaan mihin suuntaan koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo Suomessa on menossa.

2.4 Kritiikin asema kokonaiskuvassa

Kritiikkiä suomalaisen koulutusjärjestelmän eriarvoisuudesta on kirjoitettu 2000-luvun alusta alkaen paljon ja monipuolisesti (katso myös Kröger, 2016). Varsinkin viimeisen vuosikymmenen aikana huoli negatiivisesta kehityksestä koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon osalta nousi uudelleen julkiseen keskusteluun. Koulutuksen tasa-arvoa on tutkittu paljon esimerkiksi sukupuolen, sosiaalisen taustan sekä alueellisten erojen näkökulmista. Lisääntyneen kritiikin taustalla vaikuttavat myös poliittiset tekijät. 2010-luvulla sekä nykyinen Sipilän hallitus, että sitä edeltänyt Kataisen & Stubbin hallitus tekivät merkittäviä leikkauksia koulutuksen rahoitukseen (Silvennoinen, 2016).

Vaikka tässä osassa tutkielmaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista onkin tarkasteltu varsin kriittisestä näkökulmasta, on syytä muistaa että kokonaistilanteessa on myös paljon hyvää. Suomalainen maksuton korkeakoulujärjestelmä on alueellisesti kattava, sekä sukupuolten näkökulmasta varsin tasa-arvoinen (Nori, 2011). Kuten tutkimuksista käy ilmi (HS, 2016; Kivinen, Hedman & Kaipainen, 2007), tasa-arvon tila on 70-luvulta lähtien parantunut joka vuosikymmen merkittävästi aina 2000-luvulla alkaneihin ongelmiin asti. On myös muistettava, että osa kritiikistä ei ole missään nimessä aukotonta. Nykyaikana esimerkiksi tiettyyn sosiaaliluokkaan kuuluminen ei enää väistämättä tarkoita perheen sisällä tiettyjä kasvatuskeinoja tai arvoja (Nori, 2011).

Yhteenvetona voidaan todeta, että koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo on edelleen vahvasti läsnä suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, ainakin retoriikan tasolla. Yhteiskunta ja koulutuspolitiikka ovat kuitenkin muuttumassa uusliberalistisempaan, individualistista kilpailua suosivampaan suuntaan (Silvennoinen, 2016). Nämä muutokset heijastuvat väistämättä myös koulutukseen, ja asettavat osaltaan uusia haasteita tasa-arvon toteutumiselle. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon ongelmiin ratkaisut voitaisiinkin löytää nimenomaan yhteiskunnallisella päätöksenteolla. Jos yhteiskunta on tasa-arvoisempi, heijastuu tämä väistämättä myös koulutukseen. Näitä keinoja voisivat olla esimerkiksi koulutusohjauksen parantaminen niin oppilaiden kun perheidenkin tasolla, sekä laajempi kaikkien perheiden hyvinvoinnista huolehtiminen (Nori, 2011).

Kritiikki ja tieteelliset huomiot negatiivisesta tasa-arvokehityksestä ovat tämän tutkimuksen keskiössä. Myöhemmin aineiston analyysissä pyritään palaamaan edellä esitettyyn kritiikkiin, ja tuodaan esille miten sitä on käsitelty OKM:n julkaisuissa. Seuraavassa luvussa Suomessa kirjoitetun kirjallisuuden rinnalle tuodaan esimerkkejä myös kansainväliseltä kentältä.

2.5 Kansainvälinen kirjallisuus

Ennen kuin koulutuksen ja sosiaaliluokan välistä yhteyttä alettiin edes toden teolla Suomessa tarkastella, oli aiheesta tuotettu jo kansainvälistä tutkimusta. Koulutuksen eriarvoisuus onkin kansainvälisesti ollut monesti huomattavasti laajempi ongelma kuin mihin Suomessa on totuttu. Tässä tutkielmassa kansainvälinen kirjallisuus keskittyy pääosin Iso-Britanniaan, jossa koulutuksen perinteet sekä yhteiskunnan rakenteet ja kehitys poikkeavat merkittävästi Suomesta. Iso-Britanniassa on kuitenkin tuotettu aina paljon tutkimusta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta esimerkiksi sosiaaliluokan, etnisten taustan ja sukupuolen näkökulmista. Suoraa vertailua Suomen ja Iso-Britannian välillä ei kannata suorittaa sillä nämä kaksi maata eroavat toisistaan merkittävästi. Iso-Britannian voi kuitenkin nähdä myös varoittavana esimerkkinä siitä, miten kasvavat koulutusmarkkinat ja uusliberalismi ovat vaarantaneet koulutuksen tasa-arvon toteutumisen.

Sosiaaliluokan ja koulussa menestymisen yhteyttä alettiin Iso-Britanniassa tutkia laajasti jo yli puoli vuosisataa sitten. Jo Douglas (1964) ja myöhemmin esimerkiksi Rutter (1979) toivat ilmi kuinka sosiaalinen tausta vaikuttaa mahdollisuuksiin koulutuspolun aikana. Jos ennen tätä eriarvoisuuksia selitettiin yksinkertaisesti yksilöiden biologisilla eroilla, alkoi keskittyminen lopulta siirtyä yhteiskunnan rakenteisiin. Lee (1987) huomauttaakin että köyhyys on yhteydessä esimerkiksi terveyteen, asumiseen ja perheen kokoon, jotka taas todistetusti omalta osaltaan heikentävät koulutuksessa pärjäämistä. Lee (1987) nostaa myös esille ne mittarit, joilla yksilöiden osaamista ja pätevyyttä koulutuksessa mitataan. Ylemmät sosiaaliluokat määrittävät nämä koulutuksessa käytettävät mittarit, jotka suosivat

nimenomaan näiden sosiaaliluokkien lapsia. Täten ylemmät sosiaaliluokat pääset uusintamaan yhteiskunnan rakenteita haluamallaan tavalla. Täten koulutuksesta ja taloudellisesta menestyksestä tulee perinnöllisiä, sukupolvelta toiselle siirtyviä ominaisuuksia. (Lee, 1987, 90-116.)

Archer & Francis (2007) kiinnittävät myös huomiota sosiaaliluokissa tapahtuneisiin muutoksiin, joidenka vuoksi ihmiset eivät enää selkeästi kuulu vain yhteen luokkaan. Esimerkiksi eri taustoista tulevat maahanmuuttajat taas eivät välttämättä kuulu selkeästi yhteenkään sosiaaliluokkaan. Sosiaaliluokkakin on siis mittarina jokseenkin haastava, eikä missään nimessä helppo tai yksinkertainen luokittelutapa. On kuitenkin positiivista, että huomio on 2000-luvulla kiinnittynyt entistä enemmän sosiaalisiin taustoihin, jos ennen tutkimukset painottuivat vain esimerkiksi poikien alisuoriutumiseen tai muihin sukupuolieroihin.

Koulutuksen ja sosiaaliluokan välillä toimiminen liittyy vahvasti myös Pierre Bourdieun kirjoituksiin habituksesta ja kentistä. Bourdieun ajatusten avulla yksilöiden taustat ja sosiaaliluokka voidaan nähdä habitukseen vaikuttavina tekijöinä, joidenka pohjalta yksilö sitten myöhemmin onnistuu tai epäonnistuu koulutuksen kentällä. Bourdieu ja Passeron (1977) olivat myös ensimmäisten tutkijoiden joukossa huomauttamassa, että koulutus todellisuudessa legitimoit yhteiskunnan eriarvoisia rakenteita. Tämä poikkeaa huomattavasti siitä tasa-arvon edistämisen tehtävästä, joka koulutukseen yleisesti liitetään. Bourdieu ja Passeron (1997, 18) olivat myös ensimmäisiä, jotka nostivat esille koulutuksen näkymättömät tekijät, jotka tämän päivän keskusteluissa tunnetaan laajemmin termillä *piilo-opetussuunnitelmat*.

Esimerkiksi Iso-Britanniassa tehtyjen tutkimusten ja kirjoitusten diskurssit ovat linjassa aikaisemmin esiteltujen suomalaisten julkaisujen kanssa. Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ei nykyisellään toteudu, hyvin pitkälti samoista syistä kuin Suomessa. Diskurssin kannalta julkaisut kuitenkin eroavat toisistaan. Jos esimerkiksi suomalaisessa kirjallisuudessa vähemmän tienaaviin perheisiin viitataan poikkeuksetta puhumalla

alemmasta sosiaaliluokasta tai työväenluokasta, Iso-Britanniassa kirjoitetaan suuremmin *köyhistä* tai *vähävaraisista*.

3 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä osassa tutkielmaa esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto, ja siihen sovellettu tutkimusmenetelmä. Koska tässä tutkimuksessa aineistona toimii OKM:n verkkosivuilta kerätty aineisto, on välttämätöntä avata myös OKM:n toiminnan tarkoitusta sekä asemaa yhteiskunnallisena toimijana. Tutustumalla paremmin ministeriön asemaan, on mahdollista ymmärtää paremmin sen julkaisuihin liittyvä yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

3.1 Opetus- ja kulttuuriministeriö

OKM kuuluu muiden ministeriöiden tapaan valtioneuvostoon, eli Suomessa ylintä toimeenpanovaltaa käyttävään elimeen. Omilla verkkosivuillaan OKM (2018) luettelee tehtäväkseen hallituksen avustamisen poliittiseen suunnitteluun, linjauksiin ja toimeenpanoon liittyvissä asioissa. Ministeriön tehtävistä verkkosivuilla kerrotaan seuraavasti;

”Ministeriö valmistelee lakeja, asetuksia ja päätöksiä sekä budjettivarojen käyttöön liittyvät asiat. Ministeriön tehtävänä on varmistaa, että käytettävissä on poliittisten päätösten tekemiseen tarvittava tieto. Ministeriö ohjaa myös hallinnonalansa toimintaa sekä edustaa Suomea EU:n toimielimissä ja kansainvälisessä yhteistyössä.” (OKM, 2018)

Ministeriö on siis osa Suomen ylintä päättävää poliittista elintä. Ministeriö toimii suorassa yhteistyössä vallassa olevan hallituksen kanssa. Ministeriön aseman takia on siis todettava, että sen toimintaa ei voidaan koskaan täysin erottaa hallituksen ajamasta ja toteuttamasta politiikasta. Kulloisenkin hallituksen poliittiset painotukset heijastavat omalta osaltaan myös ministeriön toimintaan. Vaikka tämä tutkielman tarkoitus ei ole ottaa kantaa Sipilän hallituksen poliittisiin päätöksiin, on tämä yhteys ministeriön toimintaan tiedostettava.

OKM:n toiminnasta kerrotaan laajemmin ministeriön omilla verkkosivuilla (www.minedu.fi). Verkkosivuilta löytyy myös esimerkiksi *Julkaisut* -osio, josta tämänkin

tutkielman aineisto on kasattu. Kyseisestä osiosta on löydettävissä ministeriön julkaisusarjojen julkaisut. OKM ilmoittaa verkkosivuillaan, että kaikesta sivuilla esiintyvistä sisällöistä vastaa ministeriö eri osastoineen ja yksikköineen. (OKM, 2018.). Koska ministeriö vastaa sivuilla julkaistavasta sisällöstä, voidaan ajatella, että sisältö heijastaa ministeriön ja tätä kautta myös valtioneuvoston arvoja ja poliittisia prioriteetteja. Täten aineistoa voidaan pitää varsin käyttökelpoisena myös tämän tutkimuksen tarkoituksiin.

3.2 Aineisto

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty OKM:n verkkosivuilta kohdasta ”*Julkaisut*”. Sivuilta löytyvät perustiedot kustakin julkaisusta, sekä linkit varsinaisiin julkaisuihin, jotka löytyvät valtioneuvoston *Valto* -nimisestä sähköisestä julkaisuarkistosta. Julkaisujen ajankohta rajattiin hakutoiminnolla aikavälille 1.6.2015-30.9.2018. OKM:ltä on tuona aikana tullut yhteensä **125** julkaisua. Näiden julkaisujen joukosta relevantteja tekstejä etsittiin seuraavilla hakusanoilla; ”*Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo*”, ”*Koulutusmahdollisuudet*” sekä ”*Koulutuksen tasa-arvo*”. Lopulta yhdeksässä (**9**) julkaisussa koulutuksen- ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on käsitelty tämän tutkimuksen kannalta merkittävällä tavalla. Nämä yhdeksän julkaisua muodostavat tämän tutkimuksen aineiston. Irrelevantit julkaisut rajattiin aineistosta pois niiden sisällön perusteella. Näissä tapauksissa katsoin, että aihetta käsiteltiin julkaisussa joko tutkimuksen kannalta epäoleellisella tavalla tai liian niukasti, esimerkiksi vain yhden lauseen verran.

Valitsin aineiston sen takia että OKM on koulutuspolitiikan piirissä merkittävä toimija. Ministeriön rooli on yhteiskunnallisesti merkittävä, ja sen julkaisut edustavat osaltaan myös nykyistä hallitusta. Aineisto on ajankohtainen ja sen tulokset kertovat hyvin juuri tämän hetkisestä asetelmasta. On otettava huomioon, että OKM:n asema saattaa näkyä myös julkaisujen sisällöissä. Julkaisut eivät välttämättä ole kritiikissään aivan yhtä rajuja kuin esimerkiksi sanomalehdet tai muu kirjallisuus. On myös tiedostettava, että koska aineisto on rajattu pelkästään verkkosivuilta löytyviin julkaisuihin, se ei välttämättä kerro aivan koko

kuvaa ministeriön käymästä julkisesta diskurssista. Aineisto on kuitenkin tarpeeksi laaja, että sen perusteella voidaan tehdä yleistyksiä ministeriön käyttämästä diskurssista.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista diskurssianalyysia. Diskurssianalyysille ei ole yhtä oikeaa määritelmää. Sitä käytetään laajasti monilla eri tieteenaloilla, ja monilla eri tavoilla. Aivan perustavalla tavalla diskurssianalyysit voidaan ymmärtää tutkimusmenetelmänä, jossa tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisten sosiaalisten käytäntöjen kautta (Jokinen, Juhila & Suominen 1993b; Suominen 1999a, 18-19, Saaranen-Kauppinen & Puusniekan, 2006 mukaan). Diskurssianalyysi voidaan ajatella sosiaalisenkonstruktioismin kautta, jossa sosiaalisen todellisuuden ajatellaan muodostuvan vuorovaikutuksen kautta. Diskurssianalyysiä ei nähdä yhtenäisenä tutkimusmenetelmänä vaan enemmänkin laajana lähestymistapana, jonka sisällä tutkimusmenetelmää ja käyttötarkoitusta tarkennetaan. Päähuomio kiinnittyy usein siihen, miten kieltä käytetään ja miten asioista puhutaan. Kielenkäyttö ymmärretään diskurssianalyysissa laajempänä toimintana, jolla on vaikutuksia ja seurauksia ympäröivään maailmaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Tässä tutkimuksessa diskurssianalyysi nähdään nimenomaan merkityksien rakentajana. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota siihen mitkä merkitykset nousevat esiin, ja mitkä jäävät vähemmälle huomiolle. Olen tutkimuksessa kiinnostunut siitä millaisin käsittein ja keinoin ministeriö käy diskurssia koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta. OKM on vahva yhteiskunnallinen vaikuttaja, jonka käymällä diskurssilla on konkreettisia vaikutuksia yhteiskunnan mielipiteisiin aiheen ympäriltä. Valtaan liittyy kuitenkin myös vastuu, ja onkin mielenkiintoista nähdä nousevatko muusta kirjallisuudesta ja tutkimuksista esille tulleet ongelmat yhtä vahvasti esille myös ministeriön julkaisuissa. Aineistosta pyritään diskurssianalyysin avulla löytämään vastaukset seuraaviin kysymyksiin;

1. Miten koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on käsitelty opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa Sipilän hallituksen aikana?

2. Miten julkaisujen diskurssi ja siinä esille nousevat mahdolliset prioriteetit ovat linjassa muun alalla julkaistun tutkimuksen ja kirjallisuuden kanssa?

4 AINEISTON ANALYYSI

Analyysissä tarkoituksena on eritellä aineistosta diskurssianalyysin avulla esille nousseita huomioita. Tässä osiossa raportoin tutkimuksen tulokset, ja esittelen lukijalle, miten aihetta oli käsitelty OKM:n julkaisuissa. Löydöksiä raportoinnin ohella pyrin etsimään tekstien kielenkäytöstä löytyvät mahdolliset toistuvat ilmiöt, tai vaihtoehtoisesti epäjohdonmukaisuudet.

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo -hakusanalla löytyi yhteensä viisi (5) tulosta. Julkaisuista kuitenkin vain neljässä (4) tutkimuksen aihetta oli käsitelty relevantilla tavalla;

- Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo.
- Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat. Eurostudent VI-tutkimuksen artikkelisarja.
- Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.
- Suomi osaamisen kasvu-uralle: Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle.

Koulutusmahdollisuudet -hakusanalla löytyi yhteensä kolme (3) tulosta, joista relevantteja vain kaksi (2);

- Vaativa erityinen tutki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän loppuraportti.
- Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti.

Koulutuksen tasa-arvo -hakusanalla löytyi yhteensä neljäkymmentäviisi (45) tulosta. Joista relevantteja vain kolme (3);

- Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle; Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 visiotyölle.
- Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030.
- Opettajankoulutuksen kehittämisen suuntaviivoja. Opettajankoulutusfoorumien ideoita ja ehdotuksia.

4.1 Ongelman käsittely julkaisuissa

Analyysin ensimmäisessä osiossa keskityn siihen, onko OKM:n julkaisuissa nostettu esille koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa, jos on niin kuinka paljon, ja onko negatiivinen tasa-arvokehitys nähty yhtä vakavana uhkana kuin viitekehys antaisi ymmärtää.

Kokonaisuutena on sanottava, että koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on käsitelty, mutta ei niin paljon kuin viitekehysten esittelemän tilanteen pohjalta olisi voinut olettaa. Viitekehyksessä negatiivinen tasa-arvokehitys 2010-luvulle siirryttäessä on tiedostettu jotakuinkin yksimielisesti, ja ongelman yhteiskunnalliset uhkakuvat on nostettu esille akuuttina ongelmana. Tähän nähden vain yhdeksän julkaisua yli kolmen vuoden aikajaksolla ei kuulosta kovinkaan paljolta. Varsinkin kun ottaa huomioon, että läheskään kaikissa näistä julkaisuista, koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ei ollut julkaisun varsinainen aihe, vaan näytteli korkeintaan huomionarvoista sivuosaa.

Julkaisujen sisällöt onnistuvat kuitenkin kiitettävästi huomioimaan viitekehyksessä esiteltyt tutkimustulokset. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta julkaisuissa tulee ilmi kasvanut eriarvoisuus, ja sen vaikutukset korkeakoulumahdollisuuksiin. Julkaisuissa todetaan esimerkiksi näin:

”Huolimatta opiskelijoiden taustojen moninaistumisesta erot korkeakoulutukseen osallistumisessa yhteiskuntaluokkien välillä nousevat kuitenkin sinnikkäästi esiin tutkimuksissa vuodesta toiseen”
(OKM, 4:2018, 11)

”Suomi on menettämässä asemansa koulutuksen mallimaana. Suomen vahvuutena toiminut koulutuksen tasa-arvo näyttää heikentyneen ja sosiaalinen tausta vaikuttavan yhä voimakkaammin oppimistuloksiin”. (OKM, 14: 2015, 11)

Aivan täyttä yksimielisyyttä tästä ei kuitenkaan pääse syntymään, ja joistakin julkaisuista jää edelleen kuva, ettei koulutusmahdollisuuksien eriarvoisuus enää ole ongelma Suomessa:

”Suomalainen koulutusjärjestelmä yhdistää onnistuneesti korkeatasoisen osaamisen, tasa-arvon ja tehokkuuden. Suomen koulutuspolitiikan pitkä linja on perustunut huolenpitoon inhimillisestä pääomasta. Suomen koulutusjärjestelmä ottaa käyttöön koko kansan lahjakkuusreservit ja vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa.” (OKM, 44:2017, 5)

Väite siitä, että koulutusjärjestelmä nykyisillään ottaa jo käyttöön koko kansan lahjakkuusreservit, kuulostaa erikoiselta tässä tutkielmassa esitettyjen tilastojen valossa.

4.2 Epätasa-arvoon johtavat syyt

Eriarvoistuvat koulutuspolut tiedostetaan tyydyttävästi läpi julkaisujen. Myös eriarvoisuuden johtavia syitä on esitelty laajasti. Syitä on kuitenkin esitetty varsin erilaisin ja toisistaan poikkeavin tavoin. Julkaisuista on vaikeaa löytää yhteistä linjaa, jolla eriarvoisuuden kasvua onnistuttaisiin lukijalle selittämään.

Osa julkaisuista mukailee vahvasti viitekehyksessä esiteltyä käsitystä sosiaalisen taustan merkittävyydestä (Nori, 2011). Vanhempien, ja erityisesti isän, koulutus ja asema nähdään edelleen koulutusmahdollisuuksia määrittävänä tekijänä. Näissä julkaisuissa painotettiin usein sosiaalisia ja kulttuurisia eroja, jotka vaikuttavat eri sosiaaliluokkien mahdollisuuksiin pärjätä koulujärjestelmässä:

”Sosiaalinen tausta ja yhteiskuntaluokka ovat edelleen merkittävimpiä yliopistokoulukseen valikoitumista selittäviä tekijöitä. Myös Suomessa keskiluokkaisesta taustausta tulevilla korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla on muihin nähden suurempi todennäköisyys päätyä yliopisto-opiskelijoiksi, ja työläisperheistä on harvemmin ponnistettu yliopistoon saakka”. (OKM, 1:2018, 9)

Esille nostettiin viitekehyksestä tuttu ajatus keskiluokkaisten vanhempien mahdollisuuksista tarjota omille lapsilleen sellaista tukea ja neuvontaa, joidenka avulla koulussa pärjääminen helpottuu. Vanhemmat jotka eivät ole akateemisesti koulutettuja eivät usein pysty tarjoamaan lapsilleen tukea sellaisessa oppimisympäristössä, joka on heille itsellensäkin

vieras. Samalla tavalla kuin Bourdieu ja Passeron (1977), koulutusvalintoja selitetään siis nimenomaan periytyvän kulttuuripääoman avulla:

”Keskiluokkaisilla vanhemmilla oli myös selkeästi työläisvanhempia enemmän sellaista strategista tietoa, jonka avulla he pystyivät välittämään lapsilleen tietoa erilaisten koulutusvalintojen vaikutuksista myöhempään työllistymiseen tai avaamaan vaihtoehtoja opiskelualan valintaa varten.” (OKM, 1:2018, 27)

Osa julkaisuista lähestyy kuitenkin ongelmaa enemmän eriytyvien koulutuspolkujen kautta. Nämä julkaisut painottavat ongelman muodostuvan esimerkiksi korkeakoulujen hakuprosessista, sekä ammattikoulu- sekä ylioppilastutkintojen määrittävästä vaikutuksesta:

”Pääsykokeista seuraavat hakeutumisrajoitteet ja niihin valmistautumiseen tarvittava aikainvestointi aiheuttavat ongelmia valinnan lopputuloksen, erilaisten kustannusten ja myös koulutuksellisen tasa-arvon kannalta”. (OKM, 37:2016, 53)

Huomiot eivät missään nimessä ole vääriä, mutta ne eivät ota tarpeeksi hyvin huomioon sosiaalisen taustan vaikutusta näihin prosesseihin. Pelkän korkeakoulun tai esimerkiksi aikuiskoulutuksen saavutettavuus ei itsessään vielä ratkaise ongelmaa, jos koulutuspolku on jo ennen sitä jakanut opiskelijat eriarvoisiin asemiin:

”On siis selvää, että korkeakoulutuksen kynnyksellä, korkeakoulujen valintaperusteilla voidaan vaikuttaa vain rajallisesti koulutukselliseen tasa-arvon toteutumiseen ja siihen miten eri taustoista tulevat hakeutuvat ja mihin tulevat valituiksi. (OKM, 37:2016, 52)

Jonkun verran julkaisuissa nostettiin esille myös tämän hetkistä laajempaa yhteiskunnallista muutosta, jossa luonnollisesti myös koulutus on mukana. Markkinavetoinen uusliberalismi on alkanut vaikuttaa myös koulutuspolitiikkaan lisääntyneen kilpailun ja individualistisen ajattelun myötä. Hyvä esimerkki tästä on eri koulutusaloille tarjolla olevat valmennuskurssit, jotka eivät ole kaikkien opiskelijoiden saavutettavissa;

”Varakkuus lisää mahdollisuuksia käyttää aikaa valmistautumiseen. Rärkeimpänä esimerkkinä ovat lisäkustannuksia aiheuttavat (kalliit) valmennuskurssit, jotka ovat myös alueellisesti epätasa-arvoisia.”. (OKM, 37:2016, 54)

OKM:n julkaisuissakin tiedostetaan siis viitekehyksessä esitellyt koulutuspolkujen aikana muodostuvat eriarvoisuudet. Ministeriön esille nostamista ongelmista voi päätellä, ettei koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ole vielä Suomessa valmis. Aikaisemmin tutkielmassa esitetyt YK-Liiton (2018), sekä Harisalón ja Miettisen (1995) määritelmät tasa-arvosta painottivat vahvasti ajatusta siitä, että mikä on mahdollista yhdelle, pitäisi olla mahdollista myös toiselle. Tämä ei selvästikään toteudu nykyisessä koulutusjärjestelmässä, jossa yksilön mahdollisuuksia rajoittavat hänestä itsestään riippumattomat taustatekijät, kuten sosiaaliluokka tai vanhempien koulutusaste.

4.3 Ratkaisujen painopisteet

Myös ratkaisujen osalta julkaisujen sisällä löytyi paljon vaihtelevuutta. Diskurssit tuntuvat riitelevän keskenään siitä mitä pitäisi muuttaa, ja miksi. Monessa tapauksessa koulutuksen tasa-arvon merkittävyyttä ei sen enempää ole lähdetty perustelemaan, tai jos on, sitä on perusteltu jo itsessään tärkeänä arvona pohjoismaisessa yhteiskunnassa. Koulutuksen kehittämisestä puhuttaessa tasa-arvoa useammin toistuiivatkin *osaamisen* ja *vaikuttavuuden* käsitteet. Tässä kohtaa diskurssia nousee helposti kysymys siitä millä prioriteeteilla koulutuspolitiikkaa tällä hetkellä tehdään? Osaamisen ja vaikuttavuuden tapaisten termien painottaminen jättää helposti kuvan, että koulutuspolitiikkaa tehdään yksinomaan valtion kilpailukyky ja talous edellä:

”Eriarvoisuus valintakriteereissä puolestaan johtaa tehottomuuteen, jos sen johdosta yhteiskunnan keskeisiin tehtäviin päätyy vähemmän kyvykkäitä ja soveltuvia henkilöitä”. (OKM, 37:2016, 9)

Moni ratkaisuehdotus painottui yksittäisiin koulutusjärjestelmän sektoreihin, esimerkiksi varhaiskasvatukseen kehittämiseen, opettajankoulutukseen tai ammattikoulun ja korkeakoulujen väliseen siirtymään. Jokaisessa koulutuspolun vaiheessa on varmasti paljon

kehittävää, on kuitenkin tärkeää muistaa etteivät ne ole toisistaan erillisiä, vaan vaikuttavat aina suoraan toisiinsa.

Perheiden hyvinvoinnin tukemista esitetään yllättävän vähän ratkaisuna koulutuseroille. Yksittäisissä julkaisuissa tätä vaihtoehtoa on esitetty, mutta yhteisessä linjassa se ei merkittävästi näyttäydy. Sen sijaan diskurssissa huomiota kiinnitettiin paljon koulutussiirtymien helpottamiseen ja koulutusjärjestelmän rakenteellisten esteiden poistamiseen.

4.4 Rohkeat sanavalinnat

OKM:n julkaisut luovat ja muokkaavat aktiivisesti koulutuspolitiikan kentällä käytävää keskustelua. Se miten OKM asioista puhuu, on siis omalta osaltaan luomassa merkityksiä ja meitä ympäröivää sosiaalista todellisuutta. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota siihen kielenkäyttöön, jota ministeriö omissa julkaisuissaan käyttää. Yksittäiset sanat eivät ole vain sanoja, vaan ne luovat merkityksiä ja käsityksiä käsiteltävästä aiheesta. Aineistosta nousi esiin monia rohkeita ja jopa hieman rajuja sanavalintoja, joista seuraavaksi nostan esille mielenkiintoisimmat.

Läpi aineiston julkaisuissa puhuttiin jatkuvasti *elitistisyydestä*. Elitistisyys kuvastaa hyvin kansakunnan sisällä tapahtuvasta eriytymisestä syntyvää ylempää sosiaaliluokkaa, jolla on taloudellisten lähtökohtien takia enemmän mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Elitismi herättää usein terminä negatiivisia reaktioita sen syrjivän luonteen takia. Diskurssianalyttisessä mielessä sen käyttö on kuitenkin varsin viisasta. Elitismi kuvaa hyvin sosiaaliluokkien välistä eriarvoisuutta, ja tekee ongelman vakavauuden ymmärrettäväksi myös lukijalle.

Opintopolkujen eriytymisestä puhuttaessa julkaisuissa käytettävä retoriikka koventuu entisestään, ja alkaa erottua viitekehyksessä käydyistä diskursseista. Opiskelijat jotka ovat

suorittaneet sekä ylioppilastutkinnon että toisen asteen ammatillisen tutkimuksen, nimettiin ”kahden maailman väliseksi” opiskelijoiksi. Käyttämällä kyseistä termiä, lukio ja ammatillinen koulutus erotellaan *kahdeksi eri maailmaksi*. Vaikka termi on ymmärrettävä, ja sen käyttö on jokseenkin perusteltavissa, herättää se silti kysymyksiä. On todella huomion arvoista, että saman koulutusjärjestelmän sisältä löytyy kaksi eri maailmaa, edes diskurssin tasolla. Sama ongelma toistuu julkaisuissa myös termien ”*epätyypillinen opiskelija*” ja ”*normiopiskelija*” kohdalla, jossa normaaliksi korkeakouluopiskelijaksi ymmärretään vain ylioppilastutkinnon suorittaneet opiskelijat:

”Suomalaisessa korkeakoulumaailmassa ei-ylioppilastaustaisia korkeakouluopiskelijoita voidaan – tietyin varauksin – pitää epätyypillisinä opiskelijoina, mikä tarkoittaa sitä, että he eroavat taustansa ja koulutuspolkunsa suhteen tyyppillisestä ”normiopiskelijasta”. ” (OKM, 28:2017, 11)

Myös perhetaustoista puhuttaessa diskurssi nousee välillä hyvinkin rohkeaksi. Yleisesti ottaen perhetaustaan viitattiin esimerkiksi termeillä akateeminen, työläistaustainen, keskiluokkainen tai työväenluokkainen. Aina julkaisuissa ei kuitenkaan päädytty näin maltilliseen kielenkäyttöön, vaan perhetaustojen vertailussa alettiin jo puhua paremmuudesta:

”Huonommasta perhetaustasta tulleet hyötyivät varhaiskasvatukseen osallistumisesta, kun taas paremmasta perhetaustasta, esimerkiksi korkeasti koulutettujen tai hyvätuloisten vanhempien lapsilla - -” (OKM, 30:2017, 24)

Ministeriön julkaisuissa käyty diskurssi olikin luonteeltaan hieman lähempänä viitekehyksessä esiteltyä kansainvälistä kirjallisuutta. Ministeriön tavoin esimerkiksi Iso-Britanniassa julkaistu kirjallisuus käytti diskurssissa huomattavan kovia ja jopa karuja käsitteitä ja ilmaisuja, joita suomalaisessa kirjallisuudessa ei juurikaan esiintynyt.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lopuksi on tarpeellista tiivistää mitä aineiston analyysistä lopulta selvisi. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten aineiston analyysissä vastattiin tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen pohditaan tutkimuksen onnistumista laajemmin, ja käännetään jo hieman katseita tulevaan.

5.1 Tutkimustulokset

1. Miten koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa on käsitelty opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuissa Sipilän hallituksen aikana?

Kävi ilmi, että kokonaisuutena ministeriön julkaisut onnistuivat laadullisesti käsittelemään aihetta tyydyttävällä tavalla. Julkaisuja voisi tosin olla paljon enemmänkin, ja ne voisivat käsitellä aihetta viitekehyksen tapaan laajempaan kokonaisuutena. Useissa julkaisuissa ongelmaa käsiteltiin vain yhdestä näkökulmasta, eikä kokonaisuutta aina onnistuttu huomioimaan tarpeeksi. Huoli luokkaerojen kasvusta, opiskelijoiden taloudellisesta eriarvoisuudesta sekä eriytyneistä koulutuspoluista nousivat kuitenkin esille, ja tilanteeseen oltiin pyritty myös löytämään monipuolisesti ratkaisuja. Julkaisut painottivat erityisesti perheiden sosiaalisen taustan, sekä lukion ja ammattikoulun välillä tehtävän valikoitumisen vaikutusta koulutusmahdollisuuksiin. Aineistossa myös painotettiin, että sosiaalisen taustan vaikuttaminen koulutusmahdollisuuksiin ilmenee vahvemmin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa. Joten korkeakoulujärjestelmän eriarvoisuus vaihtelee myös järjestelmän sisällä.

On kuitenkin todettava, että julkaisujen sisällöt olivat isossa kuvassa ristiriidassa keskenään. Julkaisujen väliltä oli löydettävissä hyvin vähän yhteneväisyyksiä, tai yhteisiä linjauksia. Tasa-arvokehityksen priorisointi vaihteli julkaisujen välillä, ja niin vaihtelivat myös ratkaisuehdotukset tilanteen parantamiseksi, kovinkaan kokonaisvaltaisia ratkaisuja ei ollut tarjolla. OKM:n viestintää on syytä kritisoida myös edellisessä luvussa esiteltyjen retoristen keinojen vuoksi. Kielenkäytöstä ei ollut löydettävissä yhteistä linjaa, vaan asioista puhuttiin toisistaan eroavilla käsitteillä, joista osa oli poikkeuksellisen rajuja ja kyseenalaisia.

2. Miten julkaisujen diskurssi ja siinä esille nousevat mahdolliset prioriteetit ovat linjassa muun alalla julkaistun tutkimuksen ja kirjallisuuden kanssa?

Yleisesti voidaan todeta, että ministeriön julkaisut pääsääntöisesti allekirjoittavat viitekehysessä esille nousseen huolen koulutusmahdollisuuksien negatiivisesta tasa-arvokehityksestä. Aineistossa oltiin käytetty jonkun verran myös samaa lähdekirjallisuutta kuin tämän tutkielman viitekehysessä (kuten Nori, 2011; Kivinen, Hedman & Kaipainen 2007).

Aineistosta esille nousseet prioriteetit erosivat viitekehysten vastaavista. Ministeriön julkaisuissa koulutuksen tasa-arvon kehitys nähtiin enemmänkin välineenä osaamisen ja valtion kilpailukyvyn parantamiselle, eikä viitekehysten tavoin merkittävänä yhteiskunnallisena arvona.

5.2 Tutkimuksen onnistuminen & tulevaisuus

Kokonaisuudessaan tutkimusta voidaan pitää onnistuneena. Tutkimus onnistui tuottamaan uutta ja relevanttia tietoa koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta. Nimenomaan OKM:n julkaisujen nostaminen primääriaineistoksi erottaa tämän tutkimuksen sen edeltäjistä. Hallituksen alaisen ministeriön tuottaman diskurssin tutkiminen luo mielenkiintoisen pohjan tutkimukselle. Ministeriön rooli koulutuspoliittisella kentällä on suuri myös yhteiskunnallisen diskurssin ylläpitäjänä. Täten tutkimus ja sen tulokset luovatkin mielenkiintoista tietoa laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tutkimuksen tuloksista ei voida vetää liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. Tutkimus koski OKM:n julkaisujen diskurssia koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon suhteen, ja onnistuu nimenomaan tässä kyseisessä tavoitteessa. Näiden tekstien diskurssista ei voida kuitenkaan aukottomasti vetää johtopäätöksiä OKM:n toiminnasta tai prioriteeteista. Kaikki ministeriön toiminta koulutuksen tasa-arvon eteen ei suinkaan näy verkkosivuilta löytyvissä julkaisuissa. Tämä tutkimus jättää ulkopuolelleen esimerkiksi OKM:n muut ulostulot, ja myös

konkreettiset toimet, jotka osaltaan vaikuttavat koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoon. Tutkimus kuitenkin tuottaa luotettavaa tietoa nimenomaan halutusta aineistosta, ja antaa osviittaa siihen, miten julkaisut joista ministeriö on yksin vastuussa, kuvaavat koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon tilannetta suomalaisen korkeakoulujärjestelmän tasolla.

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa voisi jatkossa tutkia laajemminkin esimerkiksi kansainvälisen vertailun avulla. Mielenkiintoista olisi verrata Suomen tilannetta valtioon, jossa uusliberalistiset koulutusmarkkinat ovat jo pitemmälle kehittyneet. Tämän avulla olisi mahdollista myös ennustaa ja ennakoida mahdollisia kehityssuuntia Suomessa. Esimerkiksi erilaisten maksullisten valmennuskurssien laajentuminen osaksi koulutuspolkua, ja tiettyjen oppialojen elitistymisen voivat olla tulevaisuudessa merkittäviä uhkia tasa-arvoisuuden nimeen vannovalle suomalaiselle hyvinvointivaltiolle.

6 LÄHTEET

- Archer, Louise & Francis, Becky (2007): *Understanding minority ethnic achievement: race, gender, class and 'success'*. New York: Routledge. 1-25.
- Douglas, J.W.B (1964): *The Home And The School*. Lontoo: MacGibbon & Kee.
- Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio (1995): *Vastuuyhteiskunnan Peruslait: Tutkimusmatka Ihmisen yhteiskuntaan*. Tampere: Tampere University Press. 202-207.
- Helsingin Sanomat (16.9.2012): *Tasa-arvokehitys katkesi*. Kirjoittaja: Marjukka Liiten. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002559433.html>. Luettu 20.11.2018.
- Kalalahti, Mira., Silvennoinen Heikki & Varjo, Janne (2016): *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 351-364.
- Kivinen, Osmo., Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi (2007): *From Elite University to Mass Higher Education. Educational expansion, equality of opportunity and returns to university education*. Acta Sociologica, 50 (3). 231–247.
- Kröger, Mari (2016): *Syntyperän, Taustan Ja Varallisuuden Rajoittamatta: Koulutuksellisen Tasa-arvon Ja Syrjäytymisen Diskurssien Rakentuminen Valtioneuvoston Hallitusohjelmassa Vuosina 1995-2015*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lee, Jan (1987): *Social Class and Schooling*. Teoksessa: Cole, Michael (1989): *The social context of schooling*. Lontoo: Falmer Press. 90-116.
- Nori, Hanna (2011): *Keille Yliopiston Portit Avautuvat?: Tutkimus Suomalaisiin Yliopistoihin Ja Eri Tieteenaloille Valikoitumisesta 2000-luvun Alussa*. Turku: Turun yliopisto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut (2018): www.minedu.fi. Luettu 28.11.2018.
- Rutter, Michael (1979): *Fifteen thousand hours: secondary schools and their effects on children*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka Anna (2006): *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 28.11.2018.
- Suomen YK-Liiton verkkosivut (2018): www.ykliitto.fi. Luettu 28.11.2018.

LIITTEET:

Aineiston lähdeluettelo;

- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (14:2015): *Suomi osaamisen kasvu-uralle: Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle*. Julkaistu 1.7.2015. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-372-9>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (7:2016): *Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti*. Julkaistu 1.3.2016. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-392-7>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (34:2016): *Opettajankoulutuksen kehittämisen suuntaviivoja. Opettajankoulutusfoorumin ideoita ja ehdotuksia*. Julkaistu 13.10.2016. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-426-9>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (37:2016): *Valmiina Valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa*. Julkaistu 4.11.2016. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-429-0>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (28:2017): *Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat. Eurostudent VI – tutkimuksen artikkelisarja*. Julkaistu 12.6.2017. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-483-2>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (30:2017): *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030*. Julkaistu 29.6.2017. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-487-0>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (34:2017): *Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän loppuraportti*. Julkaistu 7.9.2017. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-495-5>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (44:2017): *Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle; Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 visiotyölle*. Julkaistu 24.10.2017: Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-522-8>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu (4:2018): *Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo*. Julkaistu 17.1.2018. Saatavilla: <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-547-1>